

ЛЮДЗІ – ПАДЗЕІ – ФАКТЫ: НОВЫЯ ДАКУМЕНТАЛЬНЫЯ КРЫНІЦЫ І ДАСЛЕДЧЫЦКІЯ ПАДХОДЫ

С. Я. Новікаў

ЗА КАРОТКІМ РАДКОМ ВАЕННАЙ БІЯГРАФІІ МІНСКІХ ІНЯЗАЎЦАЎ
(да 70-годдзя Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта)

Назва нашага даследавання не даніна модзе, а даніна памяці тым, хто праслаўляў Alma Mater у мірны час, але да таго моманту са зброяй у руках змагаўся на франтах вайны, здабываў перамогу ў ліку партызан і падпольшчыкаў на акупаванай Беларусі і далёка па-за яе межамі. Казаць сёння ў такім ракурсе пра мінскіх інязаўцаў – вялікі гонар, адказная задача і пачэсная справа для іх нашчадкаў. Асабіста мне пашчасціла не толькі чуць імёны, але і ведаць, прычым быць знаёмым і разам працаваць з некаторымі з іх – сціплымі Педагогамі, Настаўнікамі, Інтэлігентамі і ў той жа час – смелымі, рашучымі і самаадданымі абаронцамі Радзімы.

Крыніц для грунтоўнага гістарычнага даследавання гэтай тэмы не так шмат. Першая з іх – асабісты лісток па ўліку кадраў былых інязаўцаў. Аднак у ім пра баявое мінулае часам згадана толькі ў адным кароткім радку, змест якога не ўтрымлівае падрабязных звестак аб месцы правядзення баявых аперацый, іх маштабах і выніках. Д р у г о й важнай крыніцай з’яўляюцца дакументы, выяўленыя ў архіўных установах, у тым ліку сярод фондаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь. У якасці т р э ц я й групы выкарыстаны Інтэрнэт-рэсурсы. Дзякуючы нават гэтым нешматлікім крыніцам у аўтара гэтых радкоў з’явілася хоць нейкая магчымасць звярнуцца да вельмі значнай старонкі гісторыі Мінскага іняза, паспрабаваць ўявіць партрэты тых студэнтаў, выкладчыкаў і супрацоўнікаў, хто назаўсёды ўпісаў у свае жыццёвыя біяграфіі Вялікую Айчынную вайну.

Дакументы сведчаць, што першыя студэнцкія наборы фарміраваліся галоўным чынам з ліку былых удзельнікаў вайны, хто быў прызваны непасрэдна ў шэрагі Чырвонай арміі ці ўліўся ў сілы мясцовага супраціву ворагу, а таксама тых, хто быў вымушаны застацца на акупаванай тэрыторыі Беларусі. Так, праз 6 гадоў пасля заканчэння вайны (па стане на 1 студзеня 1951 г., г.зн. у сярэдзіне 1950/51 навучальнага года) на трох факультэтах інстытута навучаліся 514 студэнтаў. 29 з іх служылі ў Савецкай арміі і ўдзельнічалі ў партызанскай барацьбе, 261 чалавек застаўся на акупаванай тэрыторыі, тады як толькі 224 студэнты знаходзіліся ў савецкім тыле ці былі эвакуіраваны на ўсход летам 1941 г. Гэта значыць, што лёсы большасці першых студэнтаў Мінскага іняза былі апаленыя полымем Вялікай Айчыннай вайны [1, арк. 24].

Як вынікае з гэтага ж дакумента, баявымі ўзнагародамі былі адзначаны 45 студэнтаў (крыху менш чым кожны дзясяты), у тым ліку 4 з іх мелі

ордэны і 41 – медалі. Адразу ж узнікаюць пытанні: ці адлюстраваны гэтыя старонкі гісторыі на факультэтах, ці існуе летапіс баявой славы мінскіх інязаўцаў, ці ганарацца імі нашы сучаснікі? Інакш кажучы, ці добра ведаем мы пакаленне тых, хто выжыў у жахлівых умовах вайны і здолеў падараваць нашчадкам жыццё.

Па аб'ектыўных прычынах у фокус прапанаванага даследчага пошуку трапілі толькі некаторыя з удзельнікаў ваенных падзей, каго жыццёвы шлях, вучоба ці праца прывялі ў Мінскі іняз – цяперашні МДЛУ.

Адразу ж заўважым, што выяўляецца агульны партрэт удзельніка вайны, хто паказваў прыклады мужнасці, гераізму і самаадданасці, прайшоў дарогамі вайны на Бранскім, Заходнім, Ленінградскім, Сталінградскім, Цэнтральным, Паўночна-Заходнім, 1-м, 2-м, 3-м Беларускіх, 2-м Прыбалтыйскім, 4-м Украінскім франтах, камандаваў баявымі падраздзяленнямі, са зброяй у руках штурмаваў умацаванні ворага, абараняў Маскву, Ленінград і Сталінград, вызваляў Віцебск, Вільнюс і Каўнас, браў Варшаву і Берлін, а таксама змагаўся са зброяй у руках на акупаванай тэрыторыі і г.д.

Сярод фактычных абаронцаў Айчыны – будучыя студэнты, выкладчыкі і супрацоўнікі Мінскага іняза. У ліку першых, хто ў чэрвені 1941 г. стаў на абарону Радзімы, былі франтавікі – Сямён Васільевіч **Буракоўскі**, Якаў Мендзелевіч **Воўшын**, Аляксандр Дзмітрыевіч **Калеснікаў**, Леў Глебавіч **Кандзялінскі**, Павел Ільіч **Копанеў**, Павел Яфімавіч **Мурашка**, Людміла Аляксандраўна **Сухарава**, Мікалай Мікалаевіч **Сяржанін**, Расціслаў Цімафеевіч **Шлопак**, а таксама беларускія партызаны і падпольшчыкі – Марыя Вікенцьеўна **Данейка**, Віктар Казіміравіч **Дашкевіч**, Мікалай Данілавіч **Лапцёнак**, Уладзімір Іванавіч **Казлоўскі**, Анатоль Іванавіч **Кісялеўскі**, Ірына Сцяпанаўна **Маркоўская**, Рыгор Рыгоравіч **Навіцкі**, Адам Вікенцьевіч **Шыдлоўскі** і Маісей Саламонавіч **Штэйнгольц**.

Па-рознаму складваўся баявы лёс кожнага з іх, аднак усе яны ўнеслі канкрэтны ўклад у агульную перамогу над ворагам – германскімі акупантамі, якія летам 1941 г. абрынуліся вайной на заходні рубеж Краіны Саветаў.

Былыя партызаны – М. В. Данейка, І. С. Маркоўская, А. В. Шыдлоўскі, а таксама байцы Чырвонай арміі Я. М. Воўшын і Л. Г. Кандзялінскі з 1 верасня 1948 г. з'яўляліся студэнтамі першага набору новай самастойнай вышэйшай моўнай установы – Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў (МДПІЗМ). Нагадаем, што паводле правілаў прыёму, удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны залічваліся без уступных экзаменаў па меры падачы заяў.

Д а н е й к а М. В. (народжаная ў 1925 г. у сям'і сялян у в. Крыніцы Смалявіцкага раёна Мінскай вобласці) пачала баявы шлях у партызанскім атрадзе «Камунар», створаным у маі 1942 г. у Смалявіцкім раёне з былых савецкіх ваеннаслужачых, якія ў ходзе вядзення баёў Чырвонай арміяй летам 1941 г. не выйшлі з акружэння, і мясцовых вясковых жыхароў. Да канца жніўня ён дзейнічаў самастойна, потым увайшоў асобным атрадам у склад брыгады «Дзядзькі Колі» Барысаўскага раёна Мінскай вобласці. Адзначым, што да пачатку вайны Марыя скончыла сямігодку ў Смалявічах і паступіла

ў педагагічнае вучылішча імя Крупскай у Мінску, якую паспела закончыць якраз напярэдадні вайны. Аднак спачатку працавала разам з бацькам у сельскай гаспадарцы у в. Крынка. Як сведчаць дакументы, калі пачаў фарміравацца атрад «Камунар», Марыя атрымлівала даручэнні ад партызан і па май 1943 г. з'яўлялася партызанскай сувязной. Апроч таго, вяла агентурную работу (па заданні асобнага аддзела пераносіла зброю, міны, патроны, распаўсюджвала лістоўкі, назірала за рухам нямецкіх войскаў па чыгунцы і шашы, падтрымлівала сувязь з паліцэйскімі і немцамі, якія працавалі па заданні асобнага аддзела. У цэнтры агітацыйнай работы стаяла задача па вярбоўцы служачых славацкіх падраздзяленняў, якія служылі на баку германскіх акупантаў, з мэтай далейшага супрацоўніцтва і нават іх пераходу на савецкі бок. Паводле дакументаў, летам 1943 г. у партызанскую брыгаду «Дзядзькі Колі» перайшоў цэлы ўзвод славацкіх салдат (33 чалавекі) разам з камандзірам, узбраеннем і веласіпедамі [2, арк. 19]. Гэта пацвярджаюць спісы асабовага складу 2-га і 4-га атрадаў брыгады, паводле якіх у жніўні 1943 г. яе шэрагі папоўніліся славакамі [3, арк. 66, 111–112]. Вялікая заслуга ў паспяховым правядзенні гэтай аперацыі належыць якраз сувязной-разведчыцы Марыі Данейка.

Аднак у снежні 1943 г. у выніку здрады дзейнасць сувязной была раскрытая. Ёй пагражаў арышт, якога ўдалося пазбегчы. 24 чэрвеня 1944 г. у час аднаго з баёў з адыходзячымі нямецкімі падраздзяленнямі ў раёне возера Палік атрымала кулявое раненне ў каленны сустаў і правае плячо. Узнагароджана медалямі «Партызану Айчыннай вайны I ступені», «За адвагу» і «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.» [2, арк. 20].

Пасля лячэння ў шпіталях у Арле, Іркуцку і Барысаве з 1 верасня 1945 г. працавала настаўніцай Мала-Залужскай пачатковай школы Смалявіцкага раёна Мінскай вобласці, у 1946 г. паступіла на факультэт замежных моў МДП імя Горкага, а ў 1948 г. стала студэнткай 3 курса факультэта англійскай мовы Мінскага інязу, які паспяхова скончыла ў 1950 г. Пасля гэтага працавала на гэтым жа факультэце ў якасці выкладчыка лексікі і граматыкі англійскай мовы [2, арк. 5–7].

У ліку студэнтаў, хто ў 1948 г. разам з былой сувязной-разведчыцай Марыяй Данейка паспяхова пастуніў на англійскі факультэт, таксама былі былыя беларускія партызаны Ірына Маркоўская і Адам Шыдлоўскі.

М а р к о ў с к а я І. С. нарадзілася ў 1924 г. у сям'і служачых у Мінску. За часам вайны разам з бацькам знаходзілася ў вёсцы Слабада Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці [4, арк. 2]. Да пачатку вайны скончыла 9 класаў і мастацкую студыю ў Пухавічах, дзе пачала працаваць настаўніцай малявання ў пачатковых класах [5, арк. 4]. Сфарміраваны ў красавіку 1942 г. у Чэрвеньскім раёне з мясцовых камуністаў і камсамольцаў партызанскі атрад імя газеты «Праўда» спачатку дзейнічаў самастойна, а з кастрычніка 1942 па лістапад 1943 г. – у складзе 1-й Мінскай брыгады на чале з камандзірам атрада П. І. Іваненка. Практычна з моманту яго фарміравання па лістапад 1942 г. Маркоўская была сувязной атрада, які на той час дзейнічаў на тэрыторыі Пухавіцкага раёна.

З 12 снежня 1942 па 1 лютага 1943 г. з'яўлялася радавой атрада імя Ф. Ф. Юрчанкі, які да верасня 1942 г. быў перадыслакаваны з Барысаўска-Бягомльскай зоны ў Чэрвеньскі раён Мінскай вобласці. Да канца вайны заставалася радавой 1-й Мінскай брыгады. Паводле баявой характарыстыкі, усе загады выконвала ў карткі тэрмін, не лічылася з цяжкімі ўмовамі і складанай абстаноўкай. Дастаўляла партызанам медыкаменты, зброю, распаўсюджвала лістоўкі, зводкі Савінфармбюро, а таксама забяспечвала сувязь партызан з мясцовай моладзю. Дапамагала вывесці да партызан з мястэчка Пухавічы 15 чалавек моладзі. Неаднаразова ўдзельнічала ў баявых аперацыях брыгады. Была ўзнагароджана медалямі «Партызану Айчыннай вайны I ступені» і «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.».

Да паступлення ў Мінскі іняз працавала мастаком у рэдакцыі газеты «Савецкая Беларусь». Адначасова займалася ў БДУ імя Леніна на факультэце журналістыкі, у 1947–1948 гг. навучалася ў Мінскім мастацкім вучылішчы [4, арк. 3–5].

Шыдлоўскі А. В. нарадзіўся ў 1925 г. у в. Дашкі Заслаўскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям'і. На момант пачатку вайны працаваў з бацькамі ў сельскай гаспадарцы. Афіцыйна быў залічаны ў брыгаду імя Фрунзе 22 лістапада 1943 г. у якасці радавога партызанскага атрада «Чырвонае Знамя», створанага ў сакавіку 1942 г. Як сведчаць дакументы, будучы сувязным, атрымліваў заданні ад партызан яшчэ задоўга да ўступлення ў атрад. У баявой характарыстыцы адзначаецца, што, працуючы пры падпольным Радашковіцкім РК ЛКСМБ, ён займаўся распаўсюджваннем палітычнай літаратуры і лістовак сярод мясцовага насельніцтва і ў нямецкіх гарнізонах раёна, паказаў сябе смелым і дысцыплінаваным [6, арк. 299].

У ліку першых студэнтаў інстытута таксама значыліся былыя чырвонаармейцы Я. М. Воўшын і Л. Г. Кандзялінскі

Воўшын Я. М. нарадзіўся ў 1924 г. у сям'і служачых (г. Орша Віцебскай вобласці) [7]. У жніўні 1942 г. быў прызваны ў рады Чырвонай арміі і залічаны курсантам у 2-е Маскоўскае пяхотнае вучылішча, якое не скончыў па прычыне адпраўкі на Заходні фронт [7, арк. 9]. Са студзеня па верасень 1943 г. служыў наводчыкам станковага кулямёта ў 101-й асобнай стралковай брыгадзе, якая разам з іншымі вайсковымі часцямі Чырвонай арміі павінна была забяспечыць выкананне важнай аператыўна-стратэгічнай задачы, пастаўленай Стаўкай Вярхоўнага Камандавання ў сувязі з падрыхтоўкай баявых аперацый на Аршанска-Віцебскім напрамку. У верасні 1943 г. у час аднаго з лакальных з баёў пад г. Сураж атрымаў цяжкае раненне ў правае плячо, пасля чаго па сакавік 1944 г. праходзіў лячэнне. Узнагароджаны медалямі «За баявыя заслугі» і «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.» [7, 3 адв.].

З верасня 1946 па верасень 1948 г. – студэнт Ленінградскага інстытута кінаінжынераў, з верасня 1948 па жнівень 1952 г. – студэнт МДПІЗМ. Пасля яго заканчэння працаваў больш за 50 гадоў у гэтай установе вышэйшай адукацыі на розных выкладчыцкіх пасадах.

25-гадовым юнаком паступіў у Мінскі іняз у 1948 г. К а н д з я л і н с к і Л. Г. (нарадзіўся ў сям’і служачых у Смаленску) [8, арк. 3]. Яго студэнцкая біяграфія пачалася ў 1941 г. пасля паступлення на факультэт будаўніцтва мастоў і танэляў Новасібірскага інстытута ваенных інжынераў чыгуначнага транспарту. У чэрвені 1942 г. добраахвотна ўступае ў Чырвоную армію і адразу трапляе на Сталінградскі фронт, дзе па студзень 1943 г. служыў у 992-м стралковым полку 212-й стралковай дывізіі, удзельнічае ў абароне горада на Волзе. Быў паранены 25 кастрычніка 1942 г. Пасля лячэння з сакавіка па чэрвень 1943 г. у якасці выкладчыка працуе ў г. Новая Ліля Свядлоўскай вобласці. З чэрвеня 1943 – на Ленінградскім фронце, дзе па чэрвень 1944 г. праходзіў службу ў 108-м пагранічным палку. Закончыў службу ў чэрвені 1945 г. у 88-м пагранічным атрадзе ва Украіне [8, арк. 3 адв.]. Узнагароджаны медалямі «За абарону Ленінграда», «За баявыя заслугі», «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.».

Пасля заканчэння факультэта англійскай мовы Л. Г. Кандзялінскі навучаўся на матэматычным факультэце БДУ імя Леніна ў Мінску. З снежня 1961 г. працаваў выкладчыкам кафедры граматыкі і гісторыі англійскай мовы [8, арк. 11].

Сярод першых выкладчыкаў Мінскага іняза, хто ў гады Вялікай Айчыннай вайны прайшоў дарогамі цяжкіх выпрабаванняў, можна назваць як воінаў Чырвонай арміі, так і былых партызанаў і падпольшчыкаў. У першым выпадку – С. В. Буракоўскага, А. Дз. Калеснікава, П. І. Копанева, П. Я. Мурашка, Л. А. Сухараву, М. М. Сяржаніна, Р. Ц. Шлопака; у другім – В. К. Дашкевіча, М. Д. Лапцёнка, У. І. Казлоўскага, Р. Р. Навіцкага.

Б у р а к о ў с к і С. В. нарадзіўся ў сям’і сялян у 1904 г. у Клічаўскім раёне Бабруйскай акругі. У кастрычніку 1926 г. у якасці чырвонаармейца быў прызваны на службу ў 27-ы артылерыйскі полк 27-й стралковай дывізіі ў г. Віцебск. Пасля службы – студэнт Бабруйскага рабфака, дырэктар Бабруйскага педагагічнага тэхнікума. З 1934 па 1938 г. навучаўся на гістарычным факультэце педінстытута імя М. Горкага, потым на працягу года выкладаў у Барысаўскім педагагічным тэхнікуме. Пасля ўз’яднання Заходняй Беларусі з БССР – інструктар палітаддзела 36-й кавалерыйскай дывізіі ў г. Ваўкавыск. У апошні перадваенны год працаваў у якасці старшага выкладчыка гісторыі УКП(б) у Барысаўскім танкавым вучылішчы, якое на рацэ Бярэзіна ў раёне г. Барысава арганізавала абарону пад кіраўніцтвам начальніка вучылішча карпуснога камісара І. З. Сусайкава. Сярод абаронцаў гэтага рубяжа знаходзіўся і палітрук С.В. Буракоўскі [9, арк. 3 адв.].

Пасля адступлення быў адпраўлены ў г. Саратаў. Там працаваў начальнікам сацыяльна-эканамічнага цыклу, потым выконваў абавязкі ваенкама 458-га артылерыйскага палка Паўночна-Заходняга фронту. З лістапада 1942 па ліпень 1943 г. – намеснік начальніка палітаддзела і сакратар парткамісіі 74-й артылерыйскай брыгады, 27-й артылерыйскай дывізіі 2-га Прыбалтыйскага фронту. Скончыў вайну ў званні маёра. Узнагароджаны за баявыя заслугі ордэнамі Чырвонай Зоркі і Айчыннай вайны I ступені, а таксама медалём «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.» [9, арк. 3 адв.].

Пасля заканчэння вайны працаваў дырэктарам Бабруйскага настаўніцкага інстытута, загадваў кафедрай марксізму-ленінізму. З верасня 1954 г. у сувязі з яго ліквідацыяй пераведзены на пасаду старшага выкладчыка кафедры марксізму-ленінізму Мінскага іняза [9, арк. 2 адв.]. У лютым 1955 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Барацьба Камуністычнай партыні Савецкага Саюза за ўмацаванне саюза рабочага класа і сялянства ў перыяд пераходу на мірную работу (1921–пачатак 1922 гг.)» [9, арк. 16].

К а л е с н і к а ў А. Дз. нарадзіўся ў 1922 г. у г. Курск. У верасні 1939 г. паступіў на гістарычны факультэт Курскага педінстытута, дзе навучаўся да прызыву ў Чырвоную армію. З верасня 1941 г. праходзіў службу ў г. Свядлоўск, дзе якраз адбывалася фарміраванне новага складу 88-й стралковай дывізіі, якая з лістапада 1941 г. адразу ж была адпраўлена на фронт для ўдзелу ў абароне Масквы [10, арк. 4]. Там яна вяла ўпартыя баі з вайсковымі часцямі групы армій «Цэнтр» у ходзе яе восеньскай наступальнай аперацыі «Тайфун». У далейшым служыў у дзеючай арміі на Заходнім фронце, з лістапада 1942 г. па чэрвень 1945 г. – камсорг батальёна 88-га стралковага палка на 1-м Беларускам, 4-м Украінскім франтах [10, арк. 2 адв.]. Завяршыў вайну ў Румыніі ў званні маёра. Узнагароджаны медалямі «За абарону Масквы», «За баявыя заслугі», «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.» [10, арк. 3 адв.]. З 1 верасня 1967 г. працаваў выкладчыкам гісторыі КПСС на факультэтах французскай і іспанскай моў МДПІЗМ [10, арк. 9].

К о п а н е ў П. І. нарадзіўся ў 1922 г. у г. Слабадскі Кіраўскай вобласці [11, арк. 1]. З верасня 1939 па ліпень 1942 г. навучаўся на факультэце замежных моў Кіраўскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, адкуль быў прызваны на службу ў Чырвоную армію. Са жніўня па лістапад 1942 г. служыў радавым, быў залічаны ў разведку 211-й асобнай мотаразведроты Сталінградскага фронту. Потым да канца лета 1943 г. з'яўляўся ваенным перакладчыкам палка на Сталінградскім і Бранскім франтах. Са жніўня 1943 г. па верасень 1945 г. – ваенны перакладчык дывізіі на 1-м Беларускам фронце. Быў ўзнагароджаны двума ордэнамі Чырвонай Зоркі (1944, 1945) і 4 медалямі, у тым ліку «За абарону Сталінграда 1942–1943 гг.», «За вызваленне Варшавы», «За ўзяцце Берліна», «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.» і падзякамі [11, арк. 3 адв.].

З верасня 1945 па ліпень 1949 г. – студэнт філалагічнага факультэта Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта, дзе атрымаў кваліфікацыю літаратара-германіста. Пасля яго заканчэння да жніўня 1955 г. працаваў выкладчыкам, старшым выкладчыкам і загадчыкам кафедры нямецкай мовы Гродзенскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута, выкладаў нямецкую мову і замежную літаратуру. З верасня 1955 па ліпень 1959 г. – старшы выкладчык і загадчык кафедры нямецкай мовы Варонежскага дзяржпедінстытута. З 3 ліпеня 1961 г. пачаў працу ў МДПІЗМ адразу на пасадзе старшага выкладчыка, а потым загадчыка кафедры граматыкі і гісторыі нямецкай мовы [11, арк. 2, 2 адв.].

М у р а ш к а П. Я. нарадзіўся ў 1920 г. у вёсцы Гродна Чэрвеньскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям’і. З верасня 1936 па чэрвень 1939 г. навучаўся ў педагагічным вучылішчы ў Барысаве. Пасля яго заканчэння да прызыву ў Чырвоную армію ў лістападзе 1939 г. працаваў настаўнікам пачатковых класаў у Браніслаўскай пачатковай школе ў Жыткавіцкім раёне Палескай вобласці. Па чэрвень 1941 г. – курсант палкавой школы, камандзір аддзялення і памочнік камандзіра ўзвода 747-га стралковага палка 172-й стралковай дывізіі*, якая дыслацыравалася ў г. Сталінагорск (цяпер – Новамаскоўск). З ліпеня 1941 г. па верасень 1941 г. – старшыня роты, старшы пісар 935-га стралковага батальёна ў г. Яфрэмаў. На працягу месяца быў курсантам пяхотнага вучылішча ў г. Яраслаўль. Пасля яго заканчэння па жнівень 1942 г. камандаваў узводам 1111-га стралковага палка 330-й стралковай дывізіі, якая вяла баявыя дзеянні на Заходнім фронце. Са жніўня 1942 па май 1944 г. – старшы ад’ютант штаба гэтага ж батальёна, прымаў удзел у баях на Заходнім і 2-м Беларускім франтах. З мая 1944 па чэрвень 1945 г. – 1-ы памочнік начальніка штаба 1111-га стралковага палка 330-й стралковай дывізіі на 2-м Беларускім фронце. Вайну завяршыў у Германіі ў званні маёра [12, с. 1 адв.]. Узнагароджаны ордэнамі: Чырвонага Сцяга, Айчыннай вайны I ступені, Айчыннай вайны II ступені, Чырвонай Зоркі, а таксама 4 медалямі, у тым ліку «За абарону Масквы», «За вызваленне Варшавы», «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне» і «За безадказную службу II ступені» [12, с. 1 адв.].

Свой першы баявы ордэн – ордэн Чырвонага Сцяга – Павел Яфімавіч атрымаў за доблесць пры фарсіраванні ракі Проня, што пад Чавусамі. Полк імкнуўся выбіць немцаў з супрацьлеглага берага. Арганізаваўшы пераправу на падручных сродках, салдаты заляглі, не адважваліся працягваць наступленне. Павел Яфімавіч уласным прыкладам падняў байцоў і павёў у атаку.

У ходзе аперацыі «Баграціён» Павел Яфімавіч удзельнічаў у вызваленні Магілёва і Магілёўскай вобласці. За паспяховае выкананне баявых задач і арганізацыю пераправы батальёна цераз раку Днепр ён быў узнагароджаны ордэнам Вялікай Айчыннай вайны II ступені. Пазней атрымаў ордэн Чырвонай Зоркі за актыўны ўдзел у баях на рацэ Одры. У сакавіцкую ноч 1945 г. нечакана на полк напала адыходзячая нямецкая пяхота. Першым, хто выявіў пагрозу, быў намеснік начальніка штаба Павел Мурашка. Ён жа аператыўна арганізаваў паспяховы адпор ворагу, за што быў адзначаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені [13].

С у х а р а в а Л. А. нарадзілася ў 1923 г. у г. Уладзівасток. У Чырвонай арміі служыла з 1941 па 1954 г. [14, арк. 68 адв.]. Удзельніца Вялікай Айчыннай вайны (разведчыца, перакладчык). Ваявала на Заходнім, Бранскім, Цэнтральным і 1-м Беларускім франтах [14, арк. 85]. Старшы лейтэнант запasu. Узнагароджана двума медалямі: «За баявыя заслугі» і «За перамогу

* Размова ідзе пра легендарную 172-ю стралковую дывізію, якая ў ліпені 1941 г. пад камандаваннем генерал-маёра М. Ц. Раманава ўпарта абараняла Дняпроўскі рубеж у раёне г. Магілёва.

над фашысцкай Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.». З 1945 па 1951 г. – слухач ваеннага інстытута замежных моў Савецкай арміі. З 1955 г. працавала старшым выкладчыкам кафедры лексікалогіі факультэта нямецкай мовы МДПІЗМ. 5.10.1973 г. прысвоена ганаровае званне «Заслужаны работнік вышэйшай школы БССР».

С я р ж а н і н М. М. нарадзіўся ў 1917 г. у сялянскай сям’і ў м. Любань Мінскай вобласці [15, арк. 3; 29; 66]. Пасля заканчэння 7 класаў працягваў навучанне ў Барысаве, потым у г. Бежыца скончыў рабочы факультэт. У 1940 г. – выпускнік Маскоўскага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту (спецыяльнасць «інжынер-эканаміст»). З кастрычніка 1940 па люты 1941 г. служыў радавым 8-га чыгуначнага палка на ст. Шылка, з лютага да чэрвеня 1941 г. прайшоў курс малодшых афіцэраў у Іркуцку, потым служыў у рэдакцыях газет 97-й і 83-й Гвардзейскіх стралковых дывізіяў, 10-й артылерыйскай дывізіі на Заходнім. Бранскім, 1-м і 3-м Беларускай франтах. Узнагароджаны трыма ордэнамі – Айчыннай вайны II ступені, Чырвонай Зоркі, польскім Залатым крыжам за заслугі, а таксама 8 медалямі за ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне [15, арк. 3 адв.].

Пасля вайны скончыў Ваенны інстытут. З лістапада 1962 г. працаваў у Мінскім інязе на кафедры філасофіі і палітэканоміі, дзе пасля знаходжання ў гадавой аспірантуры падрыхтаваў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Чыгуначны транспарт Польскай Народнай рэспублікі: эканамічна-геаграфічны агляд», якую паспяхова абараніў у 1969 г. [15, арк. 40].

Ш л о п а к Р. Ц. нарадзіўся ў 1920 г. у вёсцы Караваева Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці ў сям’і сялян. Ваенная біяграфія пачалася ў кастрычніку 1939 г., калі ён стаў курсантам палкавой школы ў г. Фергана. У ліпені 1941 г. скончыў яе і служыў камандзірам аддзялення 13-га асобнага эскадрона сувязі 21-й горна-кавалерыйскай дывізіі. З ліпеня па жнівень 1941 г. займаўся на курсах малодшых лейтэнантаў 16-га палка сувязі Сярэдне-Азіяцкай ваеннай акругі. Са жніўня 1941 па снежань 1942 г. – намеснік камандзіра, камандзір штабной роты 87-га асобнага батальёна сувязі 87-й асобнай Туркменскай брыгады, якая дзейнічала ў Маскоўскай зоне абароны Паўночна-Заходняга фронту. З красавіка па ліпень 1943 г. Расціслаў Цімафеевіч ваяваў на Заходнім фронце, быў намеснікам камандзіра батальёна, з ліпеня па верасень знаходзіўся ў рэзерве афіцэрскага складу 21-й арміі Заходняга фронту. З верасня 1943 па ліпень 1944 г. быў начальнікам сувязі 226-га стралковага Віцебскага палка 63-й стралковай Віцебскай дывізіі 3-га Беларускага фронту [16, арк. 1 адв.]. У арміі прайшоў шлях ад радавога салдата да капітана, начальніка сувязі стралковага палка. У ліпені 1944 г. у баях пад г. Каўнас быў цяжка паранены ў галаву, згубіў правае вока. Пасля лячэння ў шпіталях быў зволены ў запас Чырвонай арміі [16, арк. 4]. У 1944 г. узнагароджаны ордэнамі Чырвонай Зоркі і Айчыннай вайны I ступені, медалём «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.».

У пасляваеннай біяграфіі Р. Ц. Шлопака можна вылучыць такія моманты: у 1950 г. завочна скончыў гістарычны факультэт БДУ імя Леніна. Знаходзіўся на пасадах інструктара аддзела навукі і культуры ЦК КП Беларусі (з верасня 1953 па верасень 1955 гг.), потым на працягу чатырох гадоў навучаўся ў аспірантуры Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС у Маскве, пасля чаго працаваў інструктарам аддзела навукі, ВНУ і школ ЦК КПБ. У 1959 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Рабочы клас БССР у перыяд другой пяцігодкі (1933–1937 гг.)». З 1962 г. па 1967 г. працаваў на кафедрах гісторыі КПСС і філасофіі і палітэканоміі Мінскага ініяза. Затым быў камандзіраваны ЦК КПБ на работу ў Мінскую партыйную школу ў якасці дацэнта кафедры гісторыі КПСС [16, арк. 3, 29, 66].

Нават кароткі аналіз дакументальнага матэрыялу пераканаўча сведчыць пра тое, што франтавікі Мінскага ініяза былі ўдзельнікамі розных баявых аперацый на галоўных франтах Вялікай Айчыннай вайны – 1-м, 2-м, 3-м Беларускіх, 2-м Прыбалтыйскім, 4-м Украінскім, а таксама на Бранскім, Заходнім, Паўночна-Заходнім, Сталінградскім і Цэнтральным франтах; абаранялі Маскву, двярдыню на Волзе – Сталінград, штурмавалі Варшаву і Берлін і г.д.

Нагадаем, што на акупаванай тэрыторыі Беларусі ўзброеная барацьба партызан прыняла масавы характар, у якой удзельнічалі самыя розныя слаі насельніцтва.

3 мая 1942 г. у ліку партызан значыўся Д а ш к е в і ч В. К. [17, арк. 2] (нарадзіўся ў 1925 г. у в. Апаліны Першамайскага сельскага савета Грэскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям’і). Спачатку быў сувязным, потым стаў разведчыкам партызанскага атрада Суворова брыгады імя Суворова, якая дзейнічала ў раёне Вараб’ёўскіх лясоў. У чэрвені 1944 г. быў мабілізаваны ў Чырвоную армію, удзельнічаў у баявых дзеяннях у складзе 3-га Беларускага фронту. 10 кастрычніка на подступах да Усходняй Прусіі атрымаў цяжкое раненне, у выніку якога стаў інвалідам Айчыннай вайны III групы. Узнагароджаны медалямі «За адвагу», «Партызану Айчыннай вайны II ступені», «За Перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.» [17, арк. 3 адв.],

У 1950 г. закончыў гістфак БДУ імя Леніна. Са жніўня 1950 па жнівень 1951 г. выкладаў гісторыю ў СШ № 10 г. Каўнас. У 1951/52 навучальным годзе працаваў дырэктарам Пукаўскай СШ Грэскага раёна. Са жніўня 1952 па 1955 г. навучаўся ў аспірантуры пры БДУ. У кастрычніку 1955 г. атрымаў ступень кандыдата гістарычных навук за абарону дысертацыі на тэму «Каланіяльная палітыка Францыі ў Тунісе пасля другой сусветнай вайны (1945–1954 гг.)» [17, арк. 2], У Мінскім ініязе пачынае працу ў якасці старшага выкладчыка кафедры марксізму-ленінізму са студзеня 1956 г. [17, арк. 11].

23-гадовым юнаком сустрэў вайну Л а п ц ё н а к М. Д. (нарадзіўся ў 1918 г. у в. Васільеўка Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям’і). У снежні 1932 г. становіцца курсантам педагагічных курсаў у г. Беразіно Мінскай вобласці, з верасня 1933 г. па верасень 1937 г. – настаўнік гісторыі ў

сямігадовай школе в. Каменка-Барская Бярэзінскага раёна. З верасня 1937 па чэрвень 1941 г. навучаецца на гістарычным факультэце МДПІ імя Горкага. Адначасова са жніўня 1939 г. да пачатку вайны з'яўляўся інструктарам ЦК ЛКСМБ, дзе загадваў сектарам друку [18, арк. 2].

З чэрвеня 1941 г. па сакавік 1942 г. выконваў даручэнні ЦК ЛКСМБ па прыцягненні моладзі варожага тылу да адкрытай партызанскай барацьбы з нямецкімі акупантамі на тэрыторыі Клічаўскага і Бярэзінскага раёнаў. У сакавіку 1942 г. уступіў у партызанскі атрад № 278, быў выбраны сакратаром Клічаўскага падпольнага РК ЛКСМБ, удзельнічаў у партызанскай і падпольнай барацьбе разам з партызанскімі атрадамі Магілёўскага падпольнага абласнога камітэта КП(б)Б. Быў узнагароджаны двума ордэнамі Чырвонай Зоркі і двума медалямі «Партызану Айчыннай вайны I ступені» і «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.» [18, арк. 2].

Да 20-годдзя вызвалення Беларусі аб актыўнай дзейнасці сакратара Клічаўскага падпольнага райкама ЛКСМБ на акупаванай тэрыторыі пісала газета «Знамя юности». У артыкуле ішла размова пра гераічныя справы падпольнай камсамольскай арганізацыі, якая дзейнічала ў вёсках Васільеўка, Каменны Барок, Валаўніца і іншых былога Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці. Тут з першых дзён акупацыі група нядаўніх школьнікаў і студэнтаў, калгаснікаў і маладых рабочых распачала актыўную барацьбу з гітлераўцамі. У роднай вёсцы Васільеўка камсамалец М. Лапцёнак па заданні ЦК камсамола Беларусі сабраў невялікую групу моладзі, разам з якой пачаў весці работу па арганізацыі камсамольскага падполля і партызанскіх атрадаў [19, с. 3].

У лютым 1944 г. адазваны з варожага тылу ў распараджэнне ЦК ЛКСМБ, у якім з чэрвеня 1944 г. працаваў інструктарам. У ліпені 1944 г. рашэннем Бюро ЦК КП(б)Б камандзіраваны на вучобу ў Вышэйшую дыпламатычную школу НКЗС, якую скончыў у 1946 г. З 1956 г. працаваў загадчыкам кабінета марсізму-ленінізму ў МДПІЗМ. У 1964 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю «Дзейнасць КПБ па развіцці сацыялістычнай прамысловасці рэспублікі 1926–1932 гг.» [18, арк. 47].

К а з л о ў с к і У. І. нарадзіўся ў 1928 г. у в. Мошкі Сенненскага раёна Віцебскай вобласці ў сялянскай сям'і. У жніўні 1941 г. разам з братам Пятром, які быў пакінуты Віцебскім абкамам партыі для работы ў тыле ворага, збіраў зброю, боезапасы і іншую ваенную амуніцыю [20, арк. 4]. З красавіка па лістапад 1942 г. – радавы атрада Кірылава брыгады «Баця», з лістапада 1942 г. па жнівень 1943 г. – партызан-разведчык атрада «Знішчальнік» 1-й партызанскай брыгады імя К. С. Заслонава. Са жніўня 1943 г. па студзень 1944 г. – камандзір аддзялення брыгады, са студзеня па ліпень 1944 г. – камандзір разведкі атрада «Дзяніс» партызанскай брыгады імя Заслонава [20, арк. 2 адв.; 21, арк. 13а]. Узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі, медалямі «Партызану Айчыннай вайны I ступені» і «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне».

Пасля вайны скончыў Аршанскі чыгуначны тэхнікум, Багушэўскую сярэдняю школу, з верасня 1947 па ліпень 1951 г. – студэнт Мінскага юрыдычнага інстытута, атрымаў кваліфікацыю юрыста. З кастрычніка 1951 г. па сакавік 1955 г. – аспірант Акадэміі навук БССР, с верасня 1954 г. – асістэнт у Інстытуце народнай гаспадаркі, з сакавіка 1955 г. – малодшы навуковы супрацоўнік Інстытута эканомікі АН БССР. 9 сакавіка ім была абаронена дысертацыя на тэму «Удасканаленне сацыялістычных вытворчых адносін у сельскай гаспадарцы – важнейшая ўмова няўхільнага росту вытворчасці» [20, арк. 6]. З верасня 1955 г. працаваў старшым выкладчыкам кафедры палітэканоміі МДППЗМ, дзе з 1 верасня 1961 г. выконваў абавязкі загадчыка гэтай кафедры.

Н а в і ц к і Р. Р. нарадзіўся ў 1908 г. у сялянскай сям’і ў в. Радуша Сцэнскай воласці Бабруйскага ўезда Мінскай губерні. З верасня 1923 па верасень 1925 г. – студэнт вячэрняга рабфака ў Бабруйску, з верасня 1925 па верасень 1929 г. навучаўся ў педагагічным тэхнікуме ў г. Рагачоў, з верасня 1929 па верасень 1933 – настаўнік няпоўнай сярэдняй школы ў в. Радуша. З 1933 па сакавік 1938 г. – студэнт гістарычнага факультэта Ленінградскага педінстытута імя Герцэна. З сакавіка 1939 г. па чэрвень 1939 г. выкладаў на курсах партыйна-камсамольскіх работнікаў Калінінскай чыгункі. З чэрвеня 1939 па чэрвень 1940 г. – начальнік штаба батальёна 756-й стралковага палка 150-й стралковай дывізіі, з чэрвеня 1940 па чэрвень 1941 г. – інструктар палітаддзела аддзялення Беластоцкай чыгункі. З ліпеня 1941 па красавік 1942 г. – начальнік сектара агітацыі і прапаганды палітычнага аддзела Куйбышаўскай чыгункі. З красавіка 1942 г. па чэрвень 1942 г. – курсант спецшколы № 2 г. Масквы, з чэрвеня 1942 г. па кастрычнік 1943 выконваў спецыяльныя заданні ЦК КП(б)Б і Беларускага штаба партызанскага руху на тэрыторыі Віцебскай і Магілёўскай абласцей. Удзельнічаў у партызанскіх баявых аперацыях. Узнагароджаны медалямі «Партызану Айчыннай вайны I ступені», «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.» [22, арк. 3, 3 адв.].

З кастрычніка 1943 па май 1944 г. – інструктар, а потым намеснік загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі Гомельскага абкама КП (б)Б [22, арк. 3 адв.]. З мая 1944 па лістапад 1944 г. – слухач курсаў дыпламатычных работнікаў пры МЗС СССР г. Масквы. З лістапада 1944 г. па люты 1948 – кансультант, а з 1946 г. намеснік загадчыка палітаддзела МЗС БССР (г. Мінск). З лютага 1948 па снежань 1949 г. – аспірант Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК УКП(б) г. Масквы. У Мінскім інязе працаваў старшым выкладчыкам з лютага 1950 г. [22, арк. 2 адв.].

Пакуль што нам удалося адлюстравачь толькі невялікую частку баявых заслуг нашых ветэранаў. Таму з кожным днём факты, датычныя перажываных вайну і акупацыю, але здабыўшых вялікую Перамогу над ворагам, становяцца для кожнага з нас асабліва каштоўнымі. Тых, хто быў апалены полымем вайны і ведаў яе асабіста, становіцца ўсё менш. Таму нам неабходна перадаваць з пакалення ў пакаленне іх імёны, памятаць пра

гераізм, мужнасць і самаадданасць франтавікоў, партызан і падпольшчыкаў – студэнтаў, выкладчыкаў і супрацоўнікаў Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў – цяперашняга Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта.

ЛІТАРАТУРА

1. Сведения о составе студентов Минского государственного педагогического института иностранных языков // НАРБ. – Ф. 1154. Воп. 1. Спр. 40.
2. Асабістая справа Данейка М. В. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 4643.
3. Списки личного состава отрядов партизанской бригады «Дяди Коли» // НАРБ. – Ф. 1405. Воп. 1. Спр. 750.
4. Асабістая справа Маркоўскай І. С. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 3272.
5. Личный листок по учету партизанских кадров 1-й Минской партизанской бригады // НАРБ. – Ф. 1450. Воп. 7. Спр. 1.
6. Личный листок по учету партизанских кадров бригады им. Фрунзе // НАРБ. – Ф. 1450. Воп. 5. Спр. 505
7. Асабістая справа Воўшына Я. М. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 214.
8. Асабістая справа Кандзялінскага Л. Г. // Бягучы архіў МДЛУ. Воп. 5. Спр. 5929.
9. Асабістая справа Буракоўскага С. В. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 2271.
10. Асабістая справа Калеснікава А. Д. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 4957.
11. Асабістая справа Копанева П. І. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 99.
12. Асабістая справа Мурашка П. Я. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 4.
13. *Обозная, Т.* Личным примером Павел Мурашко поднял бойцов в атаку / Т. Обозная [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : <http://guvd.gov.by/news/9327.html>. – Дата доступу : 31.03.2018.
14. Асабістая справа Сухаравай Л. А. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 7.
15. Асабістая справа Сяржаніна М. М. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 3600.
16. Асабістая справа Шлопака Р. Ц. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 1460.
17. Асабістая справа Дашкевіча В. К. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 1000.
18. Асабістая справа Лапцёнка В. Д. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 3579.
19. *Авраменко, Г.* Гром над дорогами / Г. Авраменко // Знамя юности. – 1964. – 20 мая.
20. Асабістая справа Казлоўскага У. І. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 946.

21. Сотрудники Академии МВД – ветераны Великой Отечественной войны [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.amia.by/memogypages/great-patriotic-war-veterans/kozlovskij-vi>. – Дата доступа: 31.03.2018.
22. Асабістая справа Навіцкага Р. Р. // Бягучы архіў МДЛУ. – Воп. 5. Спр. 2727.

Ю. З. Кантор

ВОСКРЕСЕНИЕ ИЗ НЕБЫТИЯ. ВОЗВРАЩЕНИЕ РОССИЙСКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ ИЗ ГЕРМАНИИ В XXI в.

Поиски российских музейных экспонатов, пропавших в время Второй мировой войны, продолжают. Появляются все новые исследования, посвященные трагической судьбе культурных ценностей в годы Второй мировой. По крупицам воссоздается летопись, увы, подобная мартирологу. Редкие исключения – возвращение экспонатов в родные музеи – и радостны, и драматичны. Радостны – поскольку дают надежду на то, что находки будут продолжаться, являясь единственной возможностью хотя бы фрагментарно воссоздать исторические коллекции. Драматичны – поскольку неопровержимо доказывают, что массовый грабеж, производимый военными вермахта и иных армий государств-сателлитов гитлеровской Германии, нанес нашей стране не меньший урон, чем вывоз художественных ценностей, организованный в чудовищных масштабах нацистским государством, и что в частных домашних коллекциях детей и внуков тех, кто воевал на Восточном фронте, до сих пор могут находиться тысячи музейных экспонатов и других российских художественных реликвий.

Вот лишь несколько примеров двух последних десятилетий. В 1997 г. в Национальном музее города Вроцлав в Польше была выявлена принадлежавшая Гатчинскому дворцу-музею акварель «Вид Монрепо близ Людвигсбурга». Полотно оказалось в Польше во время Второй мировой в период отступления вермахта, и уже после войны как экспонат «неизвестного происхождения» попало в музей, в запасниках которого и хранилось. Благодаря совместной работе польских и российских искусствоведов удалось выяснить происхождение картины и вернуть ее в Гатчинский музей-заповедник. В 2002 г. в немецком частном собрании была найдена картина К. В. Лемоха «Крестьянская девочка», находившаяся в покоях великой княгини Ксении Александровны. В Москве состоялась церемония передачи в Гатчинский дворец картины, которая была возвращена благодаря усилиям департамента по сохранению культурных ценностей Министерства культуры России. В том же году через Министерство культуры в Гатчину передали сразу несколько картин, найденных в Берлине: «Портрет Георга I Английского» Готфрида Неллера (Англия, 1717), «Портрет Петра III» работы неизвестного художника (Россия, XVIII в.) и др. В августе 2004 г. в Гатчину из Эстонии был возвращен вывезенный оккупантами ящик для дров из кабинета